

ЛОГОПЕДУ

ДНЗ

Дошкільний
навчальний заклад

Ю. В. Рібцун

ВІРШИКИ,
КАРТИНКИ, ЗВУКИ
для задоволення і науки
Альбом для логопедичних
ігор-занять з дітьми 3–6 років

Харків
Видавнича група «Основа»
2013

УДК 376–056.264.016:811.161.2'342](076.52)
ББК 74.3я70
Р49

Серія
«Логопеду-ДНЗ»

**Схвалено для використання в дошкільних навчальних закладах
(лист МОНмолодьспорту України №1.4/18-Г-228 від 12.04.2011 р.)**

Рецензенти:

О. В. Низковська — методист вищої категорії відділу науково-методичного забезпечення змісту дошкільної освіти Інституту інноваційних технологій і змісту освіти МОНмолодьспорту України;

І. Є. Товкач — старший викладач кафедри методики і технологій дошкільної освіти Педагогічного інституту Київського університету імені Бориса Грінченка;

І. Д. Куцан — вихователь-методист ДНЗ № 572 Оболонського р-ну м. Києва.

Рібцун Ю. В.

Р49 Віршики, картинки, звуки для забави і науки. Альбом для логопедичних ігор-занять з дітьми 3–6 років. — Х. : Видавнича група «ОСНОВА», 2013. — 176 с. : іл. — (Серія «Логопеду-ДНЗ»).

ISBN 978-617-00-1758-1

В альбомі подано ілюстративний, ігровий та віршований матеріал для індивідуальної роботи з дошкільниками 3–6 років з метою вивчення та розрізнення звуків української мови. Альбом розрахований на вихователів дошкільних навчальних закладів, у т. ч. й спеціальних компенсуючого типу, учителів початкових класів, учителів-логопедів, учителів-дефектологів, батьків, студентів педагогічних навчальних закладів.

УДК 376–056.264.016:811.161.2'342](076.52)

Навчальне видання

Серія «Логопеду-ДНЗ»

РІБЦУН Юлія Валентинівна

ВІРШИКИ, КАРТИНКИ, ЗВУКИ для забави і науки

Альбом для логопедичних ігор-занять з дітьми 3–6 років

Головний редактор *В. І. Садкіна*
Технічний редактор *О. В. Лебедєва*

Підп. до друку 12.04.2013. Формат 84×108/16. Папір офсетний.
Гарнітура Myriad Pro. Друк офсет. Ум. друк. арк. 18,48. Зам. №13-04/15-05

ТОВ «Видавнича група «Основа»
61001 м. Харків, вул. Плеханівська, 66, тел. (057) 731-96-33,
e-mail: office@osnova.com.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 2911 від 25.07.2007.

Віддруковано з готових плівок ПП «Тріада Принт»
Харків, вул. Киргизька, 19. Тел.: (057) 757-98-16, 757-98-15

ISBN 978-617-00-1758-1

© Рібцун Ю. В., 2013
© ТОВ «Видавнича група «Основа», 2013

ЗМІСТ

ВСТУП	5
ЧАСТИНА 1	
ОЗНАЙОМЛЕННЯ ЗІ ЗВУКАМИ	7
ФОРМУВАННЯ ЗВУКОВИМОВИ В НОРМАЛЬНОМУ ОНТОГЕНЕЗИ	8
ПРЕДМЕТНО-СИМВОЛІЧНА ОСНОВА ОЗНАЙОМЛЕННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗІ ЗВУКАМИ РІДНОЇ МОВИ	10
РУХО-МОВЛЕННЄВА АКТИВНІСТЬ У ФОРМУВАННІ ПРАВИЛЬНОЇ ЗВУКОВИМОВИ У ДІТЕЙ	11
ЗВУКО-РУХОВА АБЕТКА	12
СТВОРЕННЯ БАЗИСУ ЗАКРІПЛЕННЯ ЗВУКОВИМОВНИХ НАВИЧОК У ДОШКІЛЬНИКІВ	14
ЗВУКОВА АБЕТКА В МАЛЮНКАХ	16
[А]	16
[О]	16
[У]	16
[М']	17
[М]	17
[П']	17
[П]	18
[Б']	18
[Б]	18
[І]	19
[Е]	19
[И]	19
[К]	20
[Г']	20
[Г]	20
[Х]	21
[Т']	21
[Д']	21
[Н']	22
[Л']	22
[С']	22
[Н]	23
[Д]	23
[Т]	23
[Ф]	24
[В]	24
[К']	24
[Г']	25
[Х']	25
[Ф']	25
[В']	26
[З']	26
[Й]	26
[С]	27
[З]	27
[Ч]	27
[Ш]	28
[Ж]	28
[Ц']	28
[Ц]	29
[ДЗ]	29
[ДЗ']	29
[ДЖ]	30
Звукосполучення	
(ШЧ)	30
[Л]	30
[Р']	31
[Р]	31
СЛУХАЄМО І НАЗИВАЄМО, ДУМАЄМО І ВИВЧАЄМО	32
[А]	32
[О]	33
[У]	34
[М']	35
[М]	36
[П']	37
[П]	38
[Б']	39
[Б]	40
[І]	41
[Е]	42
[И]	43
[К]	44
[К]	45
[К]	46
[Г']	47
[Г]	48
[Г]	49

* Значком «'» позначаються м'які, а значком «'» пом'якшені приголосні звуки.

[Г]	50	[Ф']	69	[Ц']	88
[Х]	51	[В']	70	[Ц]	89
[Х]	52	[З']	71	[Ц]	90
[Г']	53	[Й]	72	[Ц]	91
[Д']	54	[С]	73	[ДЗ]	92
[Н']	55	[С]	74	[ДЗ]	93
[Л']	56	[С]	75	[ДЗ']	94
[Л']	57	[З]	76	[ДЖ]	95
[Л']	58	[З]	77	Звукосполучення	
[С']	59	[З]	78	(ШЧ)	96
[С']	60	[Ч]	79	[Л]	97
[С']	61	[Ч]	80	[Л]	98
[Н]	62	[Ч]	81	[Л]	99
[Д]	63	[Ш]	82	[Р']	100
[Т]	64	[Ш]	83	[Р']	101
[Ф]	65	[Ж]	84	[Р]	102
[В]	66	[Ж]	85	[Р]	103
[К']	67	[Ж]	86	[Р]	104
[Г']	68	[Ц']	87		

ЧАСТИНА 2

РОЗРІЗНЕННЯ ЗВУКІВ 105

ФОРМУВАННЯ ФОНОЛОГІЧНОГО КОМПОНЕНТУ МОВЛЕННЕВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ДІТЕЙ 106

[А] — [О]	109	[К] — [Т]	133	[Ц] — [С]	156
[О] — [У]	110	[Т] — [Т']	134	[С] — [Ц] — [З]	157
[А] — [О] — [У]	111	[Д] — [Т]	135	[Ц] — [Ч]	158
[М] — [М']	112	[В] — [В']	136	[С'] — [Ц']	159
[П] — [П']	113	[Ф'] — [В']	137	[Ц] — [Ц']	160
[Б] — [Б']	114	[Ф] — [В]	138	[ДЗ] — [ДЗ']	161
[Б] — [П]	115	[К'] — [Г']	139	[ДЗ'] — [Ц']	162
[Б] — [П] — [М]	116	[З'] — [С']	140	[ДЗ] — [Ц]	163
[І] — [Е]	117	[Ф] — [Ф']	141	[ДЖ] — [Ч]	164
[І] — [И]	118	[Ф] — звукосполу-		[ДЖ] — [ДЗ]	165
[Е] — [И]	119	чення (ХВ)	142	Звукосполучення	
[І] — [Е] — [И]	120	[Л'] — [Й]	143	(ШЧ) — [С]	166
[К] — [Г]	121	[С] — [С']	144	Звукосполучення	
[Г] — [Г']	122	[С] — [Х]	145	(ШЧ) — [Ч]	167
[Г] — [Х]	123	[С] — [Ф]	146	Звукосполучення	
[Г'] — [Д']	124	[З] — [З']	147	(ШЧ) — [Ш]	168
[Г'] — [Д'] — [Н']	125	[З] — [С]	148	[Л] — [Л']	169
[Л'] — [Н']	126	[Ч] — [Т]	149	[Л] — [В]	170
[М] — [Н]	127	[Ч] — [С]	150	[Л] — [Й]	171
[Г] — [К]	128	[Ч] — [Ш]	151	[Р'] — [Й]	172
[К] — [Г] — [Х]	129	[Ш] — [С]	152	[Л'] — [Р']	173
[Н] — [Н']	130	[Ж] — [З]	153	[Л] — [Р]	174
[Д] — [Б]	131	[Ш] — [Ж]	154	[Р] — [Р']	175
[Д] — [Д']	132	[Ч] — [Ш] — [Ж]	155		

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА 176

ВСТУП

Формування мовленнєвої полікомпетентності — одне із пріоритетних завдань всебічного гармонійного розвитку дитини у дошкільному навчальному закладі. *Мовленнєва полікомпетентність дошкільника* — цілісне складнофункціональне утворення, що характеризує повноцінне оволодіння дитиною мовленням і передбачає вирішення педагогами низки завдань як на імпресивному, так і на експресивному рівні: а) вироблення мотиваційно-активізуючої компетентності; б) формування динамічно-мовленнєвої компетентності, в) становлення фонетико-фонематичної компетентності; г) розширення словниково-сміслової компетентності; д) підвищення морфологічно-семантичної компетентності; е) удосконалення граматично-значеннєвої компетентності; є) розвиток синтаксично-інформативної компетентності.

У цій книзі ми зупинимося на одній з найважливіших мовленнєвих складових — формуванні фонетико-фонематичної компетентності у дошкільників, адже у процесі нормального онтогенезу у дітей відбувається паралельно з формуванням фонетичного слуху, тобто вмінням сприймати та аналізувати звуко-складову структуру мовлення, розвиток фонематичного слуху, що допомагає розрізняти звуки мовлення та впізнавати їх.

Часто батьки з метою виправлення мовленнєвих вад тільки перед вступом дитини до школи звертаються по допомогу до спеціаліста — вчителя-логопеда. Але варто пам'ятати, що у шести- чи семирітків значно складніше виправити порушення звуковимови, аніж у дітей чотирьох та п'яти років. Саме тому й створено такий альбом, який допоможе педагогам

і батькам ознайомити дітей зі звуками української мови, навчити розрізняти їх, сформувавши у дошкільників чітке та правильне мовлення.

Запропонований матеріал можна використовувати для індивідуальної роботи з дитиною під час автоматизації (закріплення) чи диференціації (розрізнення) звуків у мовленні. Зображення в альбомі підібрані такі, які у більшості мають однакові назви як в українській, так і в російській мові.

У цій книзі ми:

- ✘ розкажемо, як саме відбувається формування звуковимови у дітей починаючи з раннього віку;
- ✘ запропонуємо звукову абетку в малюнках і звуко-рухову абетку, за допомогою яких діти легко та з інтересом зможуть познайомитися зі звуками української мови;
- ✘ окреслимо, як відбувається формування фонологічного компонента мовленнєвої діяльності у дітей;
- ✘ представимо ілюстративний і мовленнєвий матеріал, який охоплює всі звуки української мови відповідно до послідовності їх появи у нормальному онтогенезі (О. М. Гвоздєв, О. М. Мастюкова, М. Х. Швачкін та ін.);
- ✘ надамо методичні рекомендації.

Бажаємо успіхів на творчому шляху вивчення української мови!

ЧАСТИНА 1

ОЗНАЙОМЛЕННЯ ЗІ ЗВУКАМИ

Я навчаюсь говорити...
Слово хочу повторити.
Язичком і так, і сяк —
Не виходить щось ніяк.
Ходить по двору собака,
Так скажу: «Піся басяка».
Хочу попросити соку,
Говорю: «Ма, дя мі сьоті».
«Кізьку по! Пó «Куйкі Яби!» —
Розказати прошу в баби.
Мама ж важко так зітха:
«Ой, „сісеня, кайбася,
Піньки, вожки, юськи, пати...“,
Ти навчишся розмовляти?»
Я ще трішки підросту,
Сам учити всіх почну!

(Ю. Рібцун)

ФОРМУВАННЯ ЗВУКОВИМОВИ В НОРМАЛЬНОМУ ОНТОГЕНЕЗИ

Одним із розділів загальної культури мовлення, що характеризується ступенем відповідності мовця нормам літературної мови, є звуковимовна складова мовлення, яка починає формуватися у дітей із самого раннього віку.

У крику немовляти віком від *3 тижнів* до *1 міс.* чується відкрите [a], що свідчить про голод, біль чи афект; у хвилини фізичного напруження дитина крекче, відтворюючи поодинокі звуки [a], [e]. *Наприкінці 1-го міс.* немовля відтворює слабкі гортанні звукосполучення типу *ax, ex, ux*. У *кінці 2 міс.* посилюється спонтанне звукоутворення, белькотіння, причому переважно у стані спокою. У *3 міс.* у немовляти з'являються вокалізації, що передують мовленню: аґукання — короткі, тихі звуки; гуління — протяжні, проспівувані звуки; вигуки — короткі звуки, що відрізняються від аґукання силою, більш складним звуковим складом та емоційним забарвленням. Першими звуками в мовленні дитини є: [a], [e], [y], [k], [g], [d], [t], [x], [p]. У цей період з'являються звукосполучення типу *ni, ki, xi, aqi, gu, gi, by, bi, dia, bm, emb, tly*.

У тримісячному віці у дитини розвивається вміння зосереджувати свій погляд на обличчі близького дорослого, з'являється гуління (нерозчленовані звукокомплекси), яке поступово переходить у лепет. Це час активної підготовки артикуляційного апарату до вимови звуків. У гулінні можна почути голосні з артикуляцією, зміщеною назад: назалізований [a], не назалізовані [e], [i], гортанний [и] (послаблений м'який [x]); приголосні: зімкнені — губні [п], [б], [м], передньоязикові альвеолярні [т'], [д'], [н'], [с'], [з'], [л'], задньоязикові [к], [г], губно-зубний [ф], двогубний [в], [ш']. На цьому віковому етапі малюк може відтворювати одночасно три різні звуки; відчуваючи голод, біль чи втому, реагує на них різними типами крику; з'являються відтінки крику як реакції на позитивні та негативні відчуття.

На *четвертому місяці* життя дитина навіть на самоті відчуває радість від спонтанного звукоутворення та повторення окремих звуків. У *5–6 міс.* гуління переростає у лепет, насичений такими голосними та приголосними звуками: губно-губними [п], [б], назалізованими [a], [o], [y], не назалізованими [i], [e], передньоязиковими альвеолярними [т'], [д'], задньоязиковими [к'], [г'], двогубними [ў], [в'], губно-зубним [ф'], передньоязиковими альвеолярними [с'], [з'], середньоязиковим [й], задньоязиковими [к], [г], [x'], носовим [м], альвеолярним [н'], передньоязиковим альвеолярним [л'], двогубним вібрантом [р] та звукокомплексами *агу, тіль, тілья*; до них додається сміх і звуки вигуків. Під час

лепету дитина розкритою долонькою із силою б'є по ліжечку іноді понад 20 разів, робить паузу і знову лепече, стукає, шкрябає.

У 5 міс. дитина намагається повторити артикуляцію за дорослим, проте це наслідування ще не свідоме, а ехолалічне. Для цього віку характерним є наявність агукання більше, ніж гуління, гуління більше, ніж вигуків, вигуків більше, ніж лепету; дитина поступово починає переходити від звукового до складового лепету: *ба — ба, па — па, ма — ма*. У 6 міс. малюк воркоче, лепече, відтворює звуки на вираження напруження під час окремих рухів, радісні викрики. У дитини з'являється семантична значущість інтонації, різна інтонація у вимові голосних. Наприклад, дитина вимовляє звукокомплекс *ai — ai — ai* як прояв ніжності, а *on — on — on* як вияв сильного хвилювання. У період з 6 до 8 міс. якісно змінюється характер лепету: прагнучи наслідувати артикулювання дорослих, дитина беззвучно рухає губами, відкриває і закриває ротик, уважно дивлячись на обличчя мовця, простягає ручки до іграшки чи знайомого предмета, вимовляє: «Дя-дя-дя».

Звуки лепету порівняно з гулінням носять більш чіткий характер. Але гуління і лепет поступово згасають, бо вони не несуть ніякої соціальної функції, проте відіграють важливу роль у формуванні мовлення — сприяють розвитку слухового сприймання й артикуляційного апарату дитини. Подальше вдосконалення звукових образів слів значною мірою залежить від розвитку спрямованості уваги дитини на звукове оформлення мовлення.

У віці 7–9 міс. дитина починає наслідувати звуки почутого мовлення, оволодіває вмінням підпорядковувати діяльність свого артикуляційного апарату сигналам, що надходять від слухового аналізатора. За допомогою слуху малюк сприймає мовлення оточуючих, наслідуючи його і контролюючи власну вимову. Лепетне декламування, звуконаслідування типу: «Тя-тя, па-па, ллля-ля-ля, тьо-тя, па-па, дай, а-а-а-а, ба-ба-ба, да, дя; ар-ар-ар; атя-атя, дя-дя, р-р-р, ах-ах-ах, аття, я дя для», проспівування складів у 8–9 міс. є показником повноцінного мовленнєвого розвитку. У цей час лепет стає невід'ємним супутником маніпулятивних рухів. Наприклад, коли впала іграшка, дорослий констатує факт; дитина, фіксуючи свою увагу на іграшці, по-своєму повторює за дорослим: «Па».

Дослідження Н. С. Жукової, О. М. Мастюкової, Т. Б. Філічевої та ін. вказують, що нормативне засвоєння звукової складової мовлення завершується у 2 р. 3 міс., проте праці інших дослідників (Ю. А. Аркін, В. І. Бельтюков, Н. В. Мікляєва та ін.) вказують на те, що у 2–3 р. для дітей закономірна певна недосконалість звуковимови: пом'якшення приголосних, нечітка вимова слів з пропуском певних звуків. У деяких малюків, як індивідуальну особливість, спостерігаємо слабкий тихий голос, невиразну

вимову слів, навіть простих у звуковому відношенні. Ці порушення носять не патологічний, а фізіологічний характер, зумовлений недостатньою зрілістю мовнорухового та мовнослухового аналізаторів, що призводить до наявності у дітей елізій (пропусків), регресивних і прогресивних асиміляцій (уподібнення звуків), дисиміляцій (розподібнювання), коли відбувається заміна одного зі звуків іншим, артикуляційно близьким.

До 5 р. у більшості дошкільників завершується процес оволодіння звуками. Діти активно звертають увагу на звукове оформлення слів, формують навички часткового, а згодом і повного звукового аналізу, вказуючи на наявність певних звуків у словах та відслідковуючи їх послідовність. До кінця *шостого року* життя дитина в мовленнєвому розвитку досягає досить високого рівня. Правильно вимовляє всі звуки, чітко відтворює більшість слів рідної мови.

Фонетичні порушення звуковимови є найпоширенішими вадами мовлення у дітей дошкільного віку, що, у свою чергу, потребує підвищеної уваги з боку педагогів (вихователів, учителів-логопедів, учителів-дефектологів) та батьків. Уважне ставлення до якості мовленнєвої підготовки дитини до шкільного навчання забезпечує успішність життєдіяльності в цілому, адже мовлення поступово перетворюється на знаряддя здобуття знань у контексті різних освітніх галузей.

ПРЕДМЕТНО-СИМВОЛІЧНА ОСНОВА ОЗНАЙОМЛЕННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗІ ЗВУКАМИ РІДНОЇ МОВИ

Формування мовлення, зокрема правильної звуковимови, неможливе без гри, адже саме вона є провідною діяльністю дитини-дошкільника. У процесі гри відбуваються зміни у психічній та соціальній сферах дитини, здійснюється підготовка до переходу на новий, вищий щабель її розвитку.

Щоб закріпити звук у мовленні малюка, слід починати роботу з ізольованої вимови певного звука, і лише згодом переходити до називання слів та повторювання віршованих текстів, насичених звуком, що вивчається. Механічне повторення ізольованих (окремих) звуків часто стає для дошкільника нудним і зовсім нецікавим заняттям. Щоб цього не сталося і дитина не просто повторювала за вами ізольований звук, а навчалася граючись, створено «*Звукову абетку в малюнках*».

В абетці на позначення кожного окремого звука підібрано відповідний символ. Поруч розміщено фотографію дитини, яка відтворює артикуляцію поданого звука. Так дошкільник зможе побачити і краще зрозуміти правильне положення губ та язика під час вимови того чи іншого